

ՃԱՓՈՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Ըստ Հեսսէ Վարտէզի

Ներոպացի ճանապարհորդին կղզիներէ այդ երկիրը երևում է ինչպէս մի մեծ մանկական պարտէզ: Անտեղի տնակներն այնպէս փոքրիկ ու նուրբ են, տան իրեղէններն այնքան սիրուն են, կարծես խաղալիքներ լինին. պարտէզները, որ շրջապատել են այդ տներն, այնքան հիանալի են իրանց խուզած ծառերով, առուակներով, լճակներով ու ճահճուտներով, որոնք միմեանց հետ միացած են կամուրջներով. տեղ տեղ երևում են նոցա մահեանները, և այդ բոլորն այնպէս փոքրիկ չափերով ու գեղեցիկ են շինուած, որ թւում է թէ ոչ մարդկանց, այլ խամաճուկների համար են դրա: Նւ յիբաւի, Ճափոնիայի հասակաւոր մարդիկ շատ կողմերով երեխայի են նման. այնտեղ կարելի է դեռ որոշիլ, թէ երբ է սկսւում երեխայութիւնը, բայց երբէք իմանալ չի կարելի թէ երբ է վերջանում: Մէկ խօսքով Ճափոնիան կարծես մի դրախտավայր է երեխաների համար:

Նորապսակ զոյգի ջերմ ցանկութիւնն է զաւակ ունենալը, և երբ ընտանիքի մէջ աշխարհ է գալիս այդ ցանկալին, նա դառնում է ծնողների պարծանքը և ամենաթանգագին զանձը: Ճափոնացի հայրը մինչև խորին ծերութիւն չի աշխատում, որպէս զի պահէ իւր որդոցը, այլ ընդհակառակը վերջիններս են կերակրում իրանց հօրը: Հէնց որ ընտանիքի մեծը ծերանում է, նա իւր ունեցած կարողութիւնն ու տան գործերի բոլոր հոգսը յանձնում է անդրանիկ որդուն, իսկ ինքը իւր կեանքի մնացորդն անցէ կացնում հանգստութեան ու անդորրութեան մէջ: Ճափոն ծնողներն ապագայի մասին մտածում են առանց վախի, որովհետև նոքա համոզուած են թէ իրանց արածների փոխարէն զաւակները տասնապատիկը կը հատուցանեն և ծնողներին կը շրջապատեն որդիական սիրով ու յարգանքով:

Երեխայի ծնունդը մեծ ուրախութեամբ է ընդունւում,

մանաւանդ եթէ անդրանիկը տղայ է: Այդ ուրախ դէպքը իմացնելու համար իսկոյն խնդրակներ են ուղարկուում բոլոր բարեկամների ու ծանօթների մօտ, և բաղդաւոր տունը կարճ ժամանակից յետոյ լցւում է հիւրերով, որոնք գալիս են շնորհաւորելու թէ երեխայի ծնունդը և թէ տեսնելու փոքրիկին: Ամենքի դէմքի վերայ փայլում է ուրախութիւնը. միայն նոր աշխարհ եկած ջաղաքացիին է, որ իւր կեանքի առաջին օրերը շատ դժգոհ է մնում թէ ինչո՞ւ իրան անհանգիստ են անում ու ձեռքից ձեռք տալիս և այն անթիւ ընծաները, որ ստանում է, ամենևին չեն հետաքրքրում նորան: Այդ նուէրները կամ շորացու զանազան տեսակ կտորներ են կամ խաղալիք կամ թէ ուտելիղէն, պաշար, ինչպէս օրինակ ձու և այլն: Այդ բոլոր ընծաները կարգին կերպով փաթաթուած են լինում թղթի մէջ և կապուած կարմիր ժապաւէնով, նոյն այդ կապոցից կախուած է և մի փոքրիկ փաթեթ, որի մէջ կայ մի կտոր ձուկ, առանձին կարմիր թղթով փաթաթած: Նախապաշարուած ճափոնացիք համոզուած են թէ ձուկը բաղդ է բերում:

Երեխային ծննդից եօթ օր յետոյ հայրը, կամ տան բարեկամներից մէկը նորան անուն է դնում, որը լինում է սովորաբար նորածնի հօր անունը քիչ փոփոխած և կամ նախնիքներից որեւէ մէկինը: Իսկ եթէ փոքրիկն աղջիկ է, նորա անունը դնում են բնութեան երևոյթների կամ ծաղիկների անուն, ինչպէս օրինակ՝ զարուն, արեւի փայլ, ոսկի, խնձորի գոյն, խրիղանդէմայ (նունուփար), շուշան և այլն: Անուն ստանալուց յետոյ նորածին մանուկը գրւում է ոստիկանատան գրքի մէջ, ապա մի մեծ ճաշկերոյթ է սարքւում բնօրին ու կարմիր լոբուց, և հահ բոլոր ծէսը վերջացած է: Թէև այդ օրն էլ մէկ գործ է կատարւում. երեխայի մազերը գերծում են բացի մի կտորից, որ թողնում են գազաթի վերայ. եթէ երեխայի մայրն ուզենայ, զլիւի վերայ մի բանի տեղ թողնում են այդպիսի մազէ փնջիկներ, որ ճափոն մանուկներին շատ զուարճալի տեսք է տալիս: Բայց երբ երեխաներն սկսում են ուսումնարան գնալ, այն ժամանակ զլիւի մազերն այլ ևս չեն գերծում:

Երեխայի ծննդեան տասներեքերորդ օրը տեղի է ունենում մի կրօնական արարողութիւն, որն այսպէս է լինում, փոքրիկին տանում են մեհեաններից մէկը և, յանձնում են շաւտուածներից մէկի հովանաւորութեանը: Այդ նոյն օրն էլ երեխայի ծնողներն ընծաներ են զրկում նոցա բոլորին, որոնցից ստացել են փոքրիկի ծննդեան օրը. ուղարկում են բնօրին պատրաստուած քաղցր խմորեղէն, ձու, կամ այդ տեսակ որեւէ

բան, հետև էլ մի տոմսակ, որի մէջ յայտնում են իրանց շնորհակալութիւնը:

Եթէ ուշադրութեան առնուի, որ այդ ընծաները, մանաւանդ հարուստ դասակարգի մէջ, մինչև հարիւր կտորի է հասնում, ապա ուրեմն կարելի է երևակայել, թէ որչափ իրարանցումի ու հոգսի մէջ է ընկնում նորատի մայրը: Քաղցր խնամորեղէնը դարսում են փայտէ յղկած արկղիկների մէջ, որոնք կրկին վերադարձնում են բերողին, միայն թէ այդ արկղիկները վերադարձնելու ժամանակ ամենևին չպէտք է սրբուին, որովհետև ճափոնացու հասկացադութեամբ այդ բանը երեխային դժբախտութիւն կը բերէ:

Ահա այն ամենը, որով վերջանում է երեխայի աշխարհ գալու արարողութիւնը. և այնուհետև, մանուկը կարող է հանգիստ կերպով սկսել իւր կեանքը: Յուրտ եղանակին երեխան տանը նստում է մաքուր ու փափուկ խսիրների վերայ, որոնցով ծածկուած է սենեակի ամբողջ յատակը: Ծափոնացոց բնակարաններում կահ ըլլորովին գոյութիւն չունի, այնպէս որ վտանգ չկայ թէ երեխան գլուխը կդիպցնէ որ և է չոր կարասիքի. նոցա տներում չկան աթոռներ, պահարաններ ապակեայ դռներով, կամ դարակներ զարդ ու զարդարանքով և, յախճապակէ մանր առարկաներով, որ երեխան քաջքէ, կտորտէ և ձեռք ու երեսը վիրաւորէ, մինչև անգամ տան պատերը փայտէ շրջանակների վերայ քաշած փափուկ թղթից են շինուած և ամենամեծ փորձանքն այն կարող է լինել, որ փոքրիկն յանկարծ իւր մատով կըծակէ այդ թղթէ պատը, էլ ուրիշ ոչինչ: Ծափոն մանուկներն իրանց շորն էլ կեղտոտել չեն կարող նախ այն պատճառով, որ նոքա մինչև 2 - 3 տարեկան հասակը մօր կաթով են կերակրւում և մէկ էլ, որ տաք ամիսները նոքա համարեա մերկ են լինում:

Հարուստ ընտանիքներում երեխաներին հագցնում են նոյն տեսակի ու ձևի զգեստ, ինչպէս որ մեծերինն է. անչափ զուարճալի են այդ գաճաճները, տղայ ու աղջիկներն, իրանց մետաքսէ երկար Վիմօնօ-ի ծալքերով ու գերծուած գլուխներով: Իսկ երբ նոքա մեծերի օրինակով սկսում են ողջունել միմեանց կուսակալով մինչև գետին, կամ թէ 3—4 տարեկան երեխաներն, երբ ճաշի են նստում մեծերի հետ միասին ու սկսում են ուտել ոչ թէ գդալներով ու դանակ պատառաքողով, այլ ոսկորէ ձողերով, ինչպէս ընդունուած է այնտեղ, ծիծաղից թուլանալ կարելի է:

Ծափոնիայում երեխաների վզից կախ են անում մի կտոր

երկաթէ տախտակ, որի վերայ գրուած է փոքրիկի ազգանունն ըն ու հասցէն, որպէսզի եթէ նա կորչելու լինի, գտնուի շուտով. իսկ ամեն փորձանքից ու չար աչքից ազատ պահելու համար նորա գօտիին ամրացնում են մի «կինդակ» այսինքն՝ թանգ մետաքսէ կտորից մի տողարակ, որի մէջ պահպանուում է որ և է կախարդական միջոց: Յուրտ եղանակին երեխային երկու երեք «կիմօնօ» են հագցնում իրար վերայից:

Աղքատ ընտանիքները, որ Ճափոնիայում աւելի շատ են, քան հարուստները, ի հարկէ, չեն կարող իրանց երեխաների մասին շատ էլ հոգալ. և նոցա որդիքը կամ բոլորովին մերկ են կամ միայն մէկ «կիմօնօ» են հագնում: Աղքատ մայրերը որովհետեւ շատ գործ ունին թէ տանը թէ պարտիզում ու դաշտում, այդ պատճառով երեխային մենակ չթողնելու համար նորան երկար ու լայն շերտով կապում են իրանց մէջքին և դարձեալ վարժ կերպով շարունակ աշխատում են. իսկ թէ որ երեխան ունի 6—7 տարեկան քուր, նորան կապում են քոյրիկի շալակին:

Ճափոնիային որտեղ որ եղել եմ, գրում է Հէսսէ Վարտէգը, թէ քաղաքներում ու գիւղերում, թէ փողոցում ու հրապարակում, ամեն տեղ էլ ես հանդիպել եմ 7 տարեկանից մինչև 15 տարեկան աղջիկների, որոնց մէջքին կապուած են իրանց ծծկեր եղբայրը կամ քոյրը. և փոքրիկ մանուկին շատ ու շատ է դուր գալիս այդ դիրքը. նա ուրախ ու զուարթ իւր քոյրիկի ուսերից գլուխը վեր բարձրացրած, սև աչիկներով նայում է լոյս աշխարհին և այդ դիրքի մէջ նա օր օրուայ ու շաբաթ շաբաթուայ ետևից անցէ կացնում ժամանակը, մինչև որ կարողանում է ոտքի ելնել ու մանգալ: Եւ հէնց որ այդ երեխան 5—6 տարեկան եղաւ, եթէ աղջիկ է, նա նոյնպէս այդ հասակին սկսում է դայեակի պաշտօն կաատել իւր նորածին քրոջ կամ եղբոր համար:

Փոքրիկ դայեակը շատ շուտով է ընտելանում իւր բեռին և ազատ կերպով վազվզում է փողոցում ու խաղում իւր ընկերակիցների հետ և նա ամենևին ծանրութիւն չի զգում, կարծես թէ երեխան նորա մէջքի վերայ բնականից կպած է եղել ինչպէս մի սապատ. ամբողջ ժամերով նա շալակած ման է ածում փոքրիկին, որը հանգիստ ու անվրդով քնում է նոյն իսկ այն միջոցին, երբ իւր դայեակը խաղում է ու դիպչում այս ու այն կողմ:

Ճափոնիայում շատ հազիւ է պատահում, որ դայեակը վայր ձգէ երեխային. մանկիկն ինչպէս մի բնածին ձիաւոր ստիկներով փաթաթուում է դայեակի կողքերին և ամուր տե-

դաւորւում է իւր թամբի վերայ: Եթէ երեխան քաղցի, դայեակը նստում է մօր կողքին կամ ծնկանը, իսկ փոքրիկը գլուխը շուռ է տալիս և ծծում է մօր կաթը, ինչպէս որ կարողանայ. և մայրը մինչև անգամ չի էլ բռնում ու օգնում նորան:

Չնայած այդ ամեն անյարմարութիւններին, ճափոն երեխաները կենսութախ են, հանդարտ և բարեկիրթ. հազիւ է պատահած, պատմում է Հ. Վարտէզ, որ հս այնտեղ տեսած լինեմ մի որևէ երեխայի լալով ու սուր ձայնով ճչալիս. երբէք չեմ տեսել այնտեղ չարութիւն անող երեխաների, կամ սողաններին միմեանց հետ կռուելիս. և ծնողներն էլ նոցա երբէք չեն ծեծում. միայն երբեմն, եթէ փոքրիկը վատ բան արած լինի, ծնողները նորան վախեցնում են «Օնի» կոչուած սատանայով, որն իբր երեխաներին պարկի մէջ հաւաքում ու տանում է. դա ճափոն մանուկների ամենամեծ զարհուրանքն է:

Ճափոնացիք երեխաների համար օրօրոց կամ մահճակալ չունեն. նոքա մանկիկին բաւական տաք ջրի մէջ ու խնամքով լողացնում են. աղքատ դասը, որ իրան սեփական բաղանիքը չունի, երեխաներին հետը տանում է հասարակաց բաղնիքը:

Լողանալը, շարունակ մաքուր օդի մէջ լինելը և ազատ ու վտանգաւոր շարժումներ չունենալը, քանի որ իրանց քոյրիկների մէջքի վերայ նստած են մէկ դիրքով, այդ բոլորն ինչպէս երևում է շատ բարեբար ազդեցութիւն է անում ճափոն երեխայի առողջութեան վերայ: Այնտեղ աւելի քիչ են մեռնում երեխաներ, քան ուրիշ երկրներում և միակ, բաւական տարածուած, ցաւն է փոքրերի մէջ քոսը, որ երևում է գլխի կամ մէջքի վերայ. ըայց այդ ցաւն անցնելուն պէս, մանկիկը զարմանալի առողջ ու փարթամ տեսք է ստանում, և ծնողները չեն կշտանում նորա վերայ նայելուց ու փայլուն ապագայ գուշակելուց: Ասենք աշխարհիս երեսին թր ծնողը իւր զաւակին չի համարում ամենագեղեցիկը և ամենախելօքը:

Քիչ քիչ երեխան սկսում է խօսել և ապա մանգալ: Ճափոնական լեզուն, որ պարզ ու գեղահնչիւն է, փոքրիկը շատ շուտ է սկսում իւրացնել. առաջ արտասանում է «մամա» որ նշանակում է կերակուր. «բէբէ» շոր. «տատա» գուլպայ. «իա» խօսքը նշանակում է ոչ, կամ թէ չեմ ուղում:

Երեխան սենեակում սկսում է մանգալ թէ չէ, նորան հազցնում են «գետա» որ փայտէ հողաթափներ են. և պիտի զարմանալ, թէ ինչպէս կարող է ճափոն մանուկն այդպէս հեշտութեամբ ընտելանալ այդ կոպիտ ու ծանր ոտնամանին և

նորանով էլ վաղվղել, խաղալ ու թռչկոտել:

Ճափոնացի ծնողները մեծ հոգատարութեամբ ու սիրով են հետևում իրանց զաւակներին մեծանալուն. և կարելի է ասել թէ դէպի որդիքն ունեցած միակ սէրն է, որ ընդունում են նորա: Մայրերն ուշադրութեամբ սովորեցնում են ու խրատում իրանց փոքրիկներին և հազիւ է պատահում, որ պատժեն: Նախապաշարմունքը մեծ տեղ է բռնում նոցա երեխաների կրթութեան մէջ. եթէ տան մէջ ծաղիկ կամ այլ վարակիչ հիւանդութիւն կայ, հոգատար հայրը իւր տան դռան վերայ գրում է «երեխաները տանը չեն» որ իբր չար ոգիները տան շէմքից չանցնեն: Երեխաների մէջ ստախոսութիւն քիչ է պատահում. իսկ թէ մէկը մի անմեղ սուտ ասի, սպառնում են որ չար «Օնի» սատանան նորա լեզուն կըկտրէ:

Տղաներն այնտեղ շատ աւելի ազատութիւն են վայելում քան աղջիկները: Տղան ինքն է իրան համար կեանքի ճանապարհ հարթում. նա է իւր հօր ժառանգը, որ և ուսումնասիրում է հօր արհեստը. նորա առաջ բաց են և ուրիշ աշխատանքի դռները:

Իսկ օրիորդներինը այլ է. նոքա պէտք է միայն սովորեն ամուսին գտնել և նոցա միշտ իրանց հետ պահել: Աղջիկն իւր կամքը չպիտի ունենայ. չպիտի ցոյց տայ ոչ իւր բարկութիւնը, ոչ դժգոհութիւնը, ոչ էլ տանջանքը, այդ ամեն զգացմունքը նա պարտաւոր է ծածկել հաճելի ժպիտի տակ, բաղաքավարի ձևերով և մի քիչ էլ նազելով. նա պէտքէ սովորի ոչ միայն իւր կեանքը քաղցրացնել, այլ և ուրիշներինը:

Բարեբաղդաբար այդ ամենը ճափոնացի օրիորդներին շատ ընթշութեամբ ու անգիտակցաբար է ներշնչւում. և առ հասարակ աղջիկ զաւակը հօր տան սիրելին է. թէ հայրն ու մայրը և թէ եղբայրները նորա հետ սիրով ու գուրգուրանքով են վարւում, իսկ ծառաները վերաբերւում են մեծ յարգանքով:

Աղջիկը տնային բոլոր գործերը անկատելի կերպով, կարծես խաղալով է սովորում: Ճափոնիայի տան հոգսերն այնպէս բարդ չեն ինչպէս որ մեզանում է, որովհետև նոցա պարզ, մէկ յարկանի բնակարանների մէջ չկան կարասիք, պատկերներ, գորգեր, հայելիներ ու մանր մունր զարդարանքներ, նոյն իսկ չկան պատուհաններ. սենեակները բոլորովին դատարկ են և միայն յատակների վերայ խտրներ են փռուած. իսկ պատերը ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ թղթէ պատուարներ (շիրմաներ) և ի հարկէ, այդպիսի տունը մաքուր ու կարգին պահելը դժուար չէ: Նոցա անկողինները բաղկացած են դօշակներից, որոնք գի-

շերները յատակի վերայ են գցւում քնելու համար, իսկ ցերեկը նորից տանում պահում են: Ինչ վերաբերում է կերակրին, ճափոնացի օրիորդը ստիպուած չէ սովորելու խոհարարական արհեստը, որովհետեւ այնտեղ ամենից երես առած տղամարդն անգամ չի պահանջում իւր կնոջից նուրբ կերակուրներ եփելու շնորհքը. ճափոնացիք առաւօտն ուտում են խաշած բրինձ, ճաշին բրինձ և երեկոյեան դարձեալ բրինձ. երբեմն միայն չորացրած ձուկ ու եփած մրգեր են առաջ բերւում ճաշի ժամանակ և ահա նոցա ամենօրեայ խորտիկների ցուցակը:

Ճափոնացիք դործ չեն դնում նաև հաշիաներ ու նուրբ սպիտակեղէն. նոքա չեն հագնում ոչ պարահանդէսի զգեստ և ոչ գլխարկներ, որ պէտք լինէր չարչարուել դոցա վերայ: Միակ բանը, որ պահանջւում է ճափոնացի օրիորդից, այդ կարել գիտնալն է: Նոցա պարզ ձևի «կիմօնօ»-ն և սպիտակեղէնը դերձակուհու ձեռքը տալու հարկ չկայ, բանի որ ինքն օրիորդն է կարում. և եթէ հագուստը կեղտոտուի, նա նորից քանդում է ամբողջը, լուանում է սառը ջրով առանց սապոնի և նորից կարում ու հագնում է: Ճափոնուհին ութօր մասին գաղափար չունի. գուլպա ու կոշիկ նա համարեա չի հագնում. իսկ գլուխները դարդն է միայն սիրուն սանդրուածքը, որը զարդարում են զանազան տեսակի քորոցներով ու ծաղիկներով. ճափոնուհին շաբաթը մէկ անգամ է իւր գլուխը սանդրում. դորա համար առանձին կանայք կան, որոնք չնչին վարձով սարքում են նոցա մազերը:

Ճափոնուհու մտաւոր զարգացումը մինչև վերջին տասնամեակը նորանից շատ քիչ ժամանակ էր խլում: Միկադայի Թագաւորութեան մէջ աւելի չնչին բաներով էին զբաղեցնում աղջիկներին. զորօրինակ՝ խնամքով սովորեցնում էին նոցա թէյի արարողութեան գաղտնիքը, որը նոցա լեզուով կոչւում է՝ «չա-նո-իւ.» նոքա սովորում էին թէ ինչպէս պէտք է հիւրընդունել և ճանապարհ դնել. սիրուն ու ճաշակով փունջ կապել, «սամիզէն»-ի վերայ նուագել: Իսկ հարուստ ընտանիքները աղջկան սովորեցնում էին եւ պար ու պանտոմիմա, որ նա կարողանար թէ ծնողներին և թէ հիւրերին զբաղեցնել:

Վեցից մինչև տասը տարեկան հասակը ճափոնացի օրիորդը գնում էր որեւէ մասնաւոր դպրոց, որտեղ սովորում էր կարդալ և գրել ճափոնական ու չինական նշանագրերը, չինական գրականութիւնը, ճափոնական գեղարուեստը և պատմութիւնը: Իսկ Թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, ընդհանուր պատմութիւն և ուրիշ առարկաներ միայն այս վերջին

տասը տարուայ մէջ քիչ քիչ մտել են այդ դպրոցների ծրագրներում:

Այժմ Տօկիօյում, Եօկօհամում և ուրիշ քաղաքներում, որտեղ եւրոպական կուլտուրան մեծ քայլեր է անում, շատ տարօրինակ է փոխանակ նաշխուն «կիմօնօ» հագած ճափոն երեխաների, տեսնել աշակերտների ու աշակերտուհիների եւրոպական ձևի հագուստով և զրքերը կռան տակը դրած: Տէրութեան այդ կարգադրութիւնը ծնողներին միայն հոգսի ու ծախսի տակ է գցում: Տղաների համար եւրոպական ձևի կրթութիւնը դեռ օգուտ բերել կարող է, բայց աղջիկների համար այդ ձևը նոցա ամբողջ կեանքի մէջ յեղաշրջում կառաջացնէ և միևնոյնը տեղի կունենայ բոլոր ժողովրդի թէ կուլտուրայի և թէ կեանքի մէջ: Արդեօք այդ բանի համար որեւէ բարոյական հիմք կ'մն, հարցնում է Հեսսէ Վարտէզ:

Տղաներն ու աղջիկները ճափոնիայում աւելի երկար ժամանակ դեռ երեխայ են մնում քան այլ տեղերում: Նոքա շատ ուրախ ու կայտառ են, խաղում են զանազան խաղեր, շատ են սիրում հեքիաթներ և տօն օրեր, որոնք ճափոնիայում անթիւ ու անհամար են: Տոներին երեխաներին հագցնում են լաւ կտորից գոյնզգոյն «կիմօնօ», զուգում են ինչպէս խամաճուկներ: Շատ զուարճալի տեսարան է, երբ տօն ժամանակ աղջիկ փոքրիկներն իրանց ներկուած շրթունքներով ու երեսներով, պսպղուն աչքերով, պայծառ գոյնի շորեր հագած, փայտէ հողաթափները ոտներին, ծնողների հետ միասին զբօսնում են դէպի մեհանները տանող փողոցներում և ուրախ-ուրախ նայում խանութներում դրուած հետաքրքիր, սիրուն առարկաներին և խաղալիքներին, որոնց արտադրութիւնը չափազանց տարածուած է ճափոնիայում:

Աղջիկների ամենամեծ տօնը խամաճուկների տօնն է, որը կատարւում է ամեն տարուայ երրորդ ամսի երրորդ օրը և այն ժամանակ Միկադօյի տէրութեան մէջ համարեա տուն չի լինում, որ արկղների միջից չհանէ բոլոր հաւաքուած խամաճուկները, չմաքէ ու չգարդարէ և սիրուն ճաշակով պատւանդաների վերայ չտեղադրէ սենեակում: Եւ այդ ժամանակ ինչպէս երջանիկ են երեխաները: Հարուստ տներում այդ օրը լոյս աշխարհք են գալիս մինչև հարիւր տիկնիկներ, որոնց մի մասը տոհմական ժառանգութիւն է մնացած և որոնք մեծ մասամբ ներկայացնում են հին թագաւորներին, թագուհիներին և պալատականներին գեղեցիկ ու փառաւոր զգեստներով: Այդ տօնին փոքրիկ աղջիկներն իրանց խամաճուկների համար ճաշ

են պատրաստում շատ պատիկ ամանների մէջ ու նոցա հիւրասիրում են ափսէների մէջ լցրած: Նոքա տանում են իրանց սիրելի խամածովներին մանգալու, նոցա շորերը հանում ու նորից հագցնում են. և այդ տօնը տևում է երեք օր. ապա նորից բոլոր տիկիներին իրանց արդ ու զարդով պահում են յատուկ արկղիկների մէջ մինչև գալող տօնին:

Հասարակաց տօներին երեսաներն էլ մեծերի հետ զբաղւում են. փողոցում եղած ժամանակ նոքա խաղում են զնդակ, բզզան, թղթէ օձ են շինում ու օդի մէջ բաց թողնում, իսկ ձմեռը նոքա սենեակի մէջտեղում դրուած «հիւբալի»-ի (կրակարան, կէծացած ածուխը մէջը) շուրջը բոլորուած, թուղթ են խաղում կամ թէ ճափոնական գեղեցիկ հեքիաթներն են լսում իրանց տատերից ու հօրաքոյրներից. այս վերջիններս կոչւում են «օ-բա-սան»:

Տղաներն էլ իրանց աղանձին տօնն ունին, որ ասւում է՝ «դրօշակների տօն» և այդ լինում է տարուայ հինգերորդ ամսի հինգերորդ օրը: Ամեն տան մէջ, որտեղ մանչ տղայ կայ, այդ օրը բամբուկէ ձողերի վերայ կապում են ահագին մեծութեամբ գոյնզգոյն թղթէ ձկներ և այդ ձողերն էլ ամրացնում են տան կտուրներին. թղթէ ձկները քամուց սկսում են ուռչել, դառնում են օգնապարիկի նման և այդ ժամանակ ամբողջ քաղաքը մի տարօրինակ տեսք է ստանում հազարաւոր նաշխուն, թռչող ու տարուբերող ձկներով: Տղաներն այդ տօնին զինուորական զգեստ են հագնում, զբօսնում են զանազան գոյնի դրոշակները ձեռքերին և քաղցրեղէն է՝ որ ուտում վայելում, շարունակ:

Ճափոն երեսաների համար ամենամեծ տօնն այն է, երբ ծնողներն իրանց հետ նոցա տանում են թատրոն, երեսաները մեծ ուշադրութեամբ հետևում են պատմական ներկայացումներին և իրանց անցեալի հետ քիչ շատ ծանօթանում:

Այնտեղ ոչ մի բան այնպէս եւրոպացու աչքին չի ընկնում, ինչպէս ճափոնացու բնաւորութեան մի աղնիւ կողմը այն է ծնողներին յարգելը. այդ բանն այնքան արդէն հեռու է զնոս, որ ամեն անգամ երբ հայրը տուն է մտնում ու դուրս գալիս, բոլոր երեսաները պիտի ծունկ չոքեն և ճակատները գետնին կպցնեն: Ոչ մի տեղ աշխարհիս երեսին երեսայի հնազանդութիւնը դէպի ծնողն ամենից առաջին առաքինութիւնը չի համարւում, ինչպէս Ճափոնիայում: Եւ այդ դէպքում ուրիշ ազգերի դաւաճները լաւ կանէին, եթէ օրինակ վերցնէին ճափոնացի երեսաներից: ՏԻՐՈՒՀԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆՑ